

jakoby místo svatých žen prodělala společnost okolo nich.

Jednotlivé části práce jsou, jak už jsem uvedl, děleny striktně podle národních okruhů. Navíc je každá taková část vybavena obecným přehledem postihujícím problematiku v dané geografické oblasti. V případě Skandinávie a Iberského poloostrova (Ronald E. Surtz) si dokonce editoři vystačili pouze s touto průřezovou kapitolou a nezařadili ani životopisy jednotlivých světic. Pro středověké dějiny snad poněkud netradičně vydělené Nizozemí se dočkalo další kapitoly, věnované aktivní pisatelce Hadewijch (Saskia Murk-Jansen). Nejplodnější co do počtu jednotlivých životopisů byli v této práci autoři zabývající se tematikou světic z německých oblastí (kromě už zmíněných např. Anne L. Clark, Barbara Koch). Zájem editorů byl samozřejmě věnován také Anglii (Liz Herbert McAvoy), Francii (Michael G. Sargent) a Itálii (Cristina Mazzoni). Naopak zcela chybí střední Evropa, což je možné vysvětlit i faktem, že zdejší svaté ženy se rekrutovaly převážně z nejvyšších vrstev, a nezapadají tak do schématu práce, jež je věnována spíše osobám z nižších či středních vrstev středověké společnosti. Přesto by však nebylo od věci tuto otázku v kompendiu zmínit, alespoň v rámci národních přehledů, který by např. u českých dějin mohl rozberat jistě zajímavou problematiku – byť pro nás anonymních – žen husitského období.

Výjimku zde tvoří pouze jediná osoba – Anežka Přemyslovna, která si v práci našla své místo v jediné kapitole, která jako by skutečně vybočovala ze schématu celého díla: v rámci italských svatých žen jí byl dán prostor vedle už zmíněné Vilemíny, považované s jistou rezervou za možnou sestru Anežky Blaženu. Ač zde Barbara Newman nijak zvlášť nerozvádí argumentaci obou stran ve sporu o totožnost, je uvedená duchovně-rodinná spřízněnost využita ke zkonstruování jakéhosi paralelního životopisu, který tak tvoří jediný úkrok k jinak opomíjené problematice střední Evropy a charismatiček z královského rodu. Z výše zmíněných důvodů tato kapitola, přestože neobsahuje nějaká zvláštní zjištění, tvoří jeden z vrcholů celé knihy.

Bylo by spíše chybou od této publikace očekávat výrazné posuny či převratná zjištění v topic svatých žen mladšího středověku. Sami editoři se také hlásí k jinému úkolu. Dílo je chápáno spíše jako jakýsi sumář dosavadních znalostí o problému, které navíc zprostředkovává v obecně přístupném anglickém jazyce. Právě jazyková roztržitost je zde – i trochu sebekriticky – uznávána jako základní problém

znemožňující komparaci dané problematiky. Pro období končícího středověku navíc postihuje tento problém i prameny, které tak bývají často jen nesnadno přístupné badatelům jiných národních okruhů. Z tohoto pohledu můžeme říci, že záměr byl v podstatě splněn. Práce obsahuje skutečně štědré přehledy výzkumu a především bohatou bibliografii, která se alespoň částečně snaží překročit jazykovou bariéru bránící důkladnějšímu výzkumu.

Na druhou stranu, až na zmíněnou komparaci osudů sv. Anežky a „kacířky“ Vilemíny v díle schází zásadnější ambice překročit tento „stín minulosti“. Jak editoři sami přiznávají, zcela chybí například rozvinutí tematiky charismatiček iberských, jejichž počty jsou přinejmenším stejně velké jako počty německých či anglických svatých žen. Přestože by si tedy zasloužily větší pozornost, kniha se zde omezuje na celkový přehled a raději se stereotypně vrací v příslušné kapitole o britských svatých ženách k mnohonásobně zpracovanému životopisu Juliany z Norwiche a Margery Kempe. Chybí také jakýkoliv obecný závěr, který mohl být alespoň základním posunem v dané problematice. Suplují ho pouze vstupní kapitoly, zabírající se jednotlivými stránkami života svatých žen – sociálními či literárními aspekty, případně otázkou jejich podvrtného působení v rámci oficiálních struktur. Je otázkou, jestli takto velkoryse pojatá syntéza nemohla být obohacena o rozsáhlejší komparativní pohled.

Pokud bylo redakčním zadáním vypracovat jazykově přístupnou syntézu dosavadních poznatků, doplněnou soupisem primárních i sekundárních zdrojů, pak práce splnila svůj účel a rozhodně se stane platnou příručkou pro ty, kdo se v nějaké formě danou problematikou zabývají. Komparace a rozvinutí jednotlivých problémových okruhů jsou nicméně ponechány na budoucích badatelích.

JAKUB IZDNÝ

Craig D. ATWOOD, *The Theology of the Czech Brethren from Hus to Comenius*, The Pennsylvania State University Press, Pennsylvania 2009

457 s., ISBN 978-0-271-03532-1

V akademickém prostředí amerických Moravských bratří vyšly nedávno dvě obsáhlé práce věnované dějinám a teologii česko-moravsko-polské Jednoty bratrské 15.–17. století.

V první z nich, *Faith-Love-Hope: A history of the Unitas Fratrum*, se C. Daniel Crews pokusil přehlédnout tradičně vyměřené dějiny Jednoty bratrské od Husa po Komenského. O rok později navázal na historickou práci svého staršího kolegy Craig D. Atwood. K publikaci přistoupil jako historický teolog a pastýř církve, která se jako zaoceánská dědička Zinzendorfovy ochranovské Jednoty spolu s ní stále hlásí k odkazu starých bratří. Obor historické teologie autor chápe jako „hledání těch slov a konceptů, které jsou schopné vyjádřit živou víru společenství, vyrostlého v čase a prostoru“ (s. XI). V tomto smyslu pak má jeho dílo pochopitelnou ambici přesáhnout vlastní historickou práci, inspirovat i praxi současné církve stejně jako informovat o pradějinách vlastní (v tomto smyslu „moravské“) teologie v historickém kontextu prostředkovaném starší prací C. D. Crewse.

Autor na počátku přiznává neznalost češtiny, brzy však zjistíme, že nepronikl příliš ani do textů německých, které mu byly pravděpodobně prostředkovány. Čerpá hlavně z anglické odborné literatury, překladů prací českých autorů a pramenů, které má k dispozici. Přesto se dobře orientuje, nezanedbává novější bádání a s ohledem na vlastní zadání poměrně zdařile kombinuje. Český čtenář sice brzy pozná, že základem jsou mu již klasické *Dějiny Jednoty bratrské* Rudolfa Řičana s kapitolou o bratrské teologii Amedea Molnára, jejichž anglický překlad publikoval v roce 1992 právě C. D. Crews. Kostru Řičanovy práce však Atwood uzpůsobuje nejen svému záměru podat přehled bratrského bohosloví, ale také představit jej tomu čtenáři, u něhož znalost ideového světa české reformace právem nepředpokládá.

V tomto smyslu je první část Atwoodovy práce, nazvaná pro nás poněkud zavádějícím způsobem „Česká reformace“ a věnovaná fakticky husitství, poměrně obsáhlá a vyrovná se svým rozsahem téměř dalším oddílům knihy o nauce prvních dvou generací bratří do smrti Lukášovy („Bratři“) a bratrské teologii v čase mezi vystoupením Martina Luthera a dobou Komenského („Bratři mezi protestanty“). Autor se zde zabývá dobou předhusitskou, Husovou a husitstvím. Začíná přiblížením situace v karlovské Praze, informuje o tzv. Husových předchůdcích a recepci Wyclifova díla na pražské univerzitě i o možnostech valdenského vlivu v českém prostředí. Pokračuje vylíčením Husovy nauky a kauzy, věnuje se otázce zavedení laického kalicha a první část uzavírá stručným popisem některých teologických rysů tábořského radikalismu s vrcholem v konfesi Mikuláše z Pelhřimova.

Druhý oddíl knihy autor otvírá seznámením čtenáře s osobou a dílem Petra Chelčického, pokračuje popisem učení první generace bratří a věnuje se schizmatu, který dal vzniknout Malé straně a ze staré Jednoty vytvořil vlivem Lukáše Pražského instituci církev. Uzavírá ji pak výkladem struktury této „nové“ bratrské církve a hlavně se snaží popsat její učení v dobově podmíněném rozvržení na věci podstatné, služebné a případné.

Závěrečný oddíl charakterizuje sám jeho název: „Bratři mezi protestanty“. Autor zde nepodléhá i u nás častému ztotožňování Jednoty s protestantismem evropské reformace, ve stycích bratří s luterány, zwingliány, novokřtenci a reformovanými vidí vzájemné vlivy, stejně i rozdíly, místy zásadní povahy. Největší prostor pochopitelně věnuje bratrské konfesi z roku 1535 a J. A. Komenskému, jehož redakce této důležité bratrské konfese vstoupila do počátků i dějin budoucích ochranovských a moravských bratří. U posledního biskupa Jednoty oceňuje jeho „pansofii“, která sjednocuje pedagogické, teologické, pastorační, filozofické a politické nápravné snahy v ucelený systém. Nachází zde však prostor také k tomu, aby vylíčený obraz bratrské teologie uzavřel a vyzdvihl ty její konstanty, které mohou dodnes inspirovat: 1. trvalé hledačství pravdy/Pravdy, 2. rozlišení věcí podstatných, služebných a případných, 3. odlišení církve a světa s odmítnutím státní formy církevního života, 4. Písmo vrcholící v hermeneutickém klíči evangelií, vedoucí ke spáse, ne však k fundamentalismu; bez přeceňování funkce svátostí, 5. víra docházející svého naplnění v lásce, 6. doplňující se rozum a víra, kdy církevní doktrína má jen pedagogickou funkci, a konečně za 7. církevní život v pokoji a toleranci, předznamenávající eschatologickou událost smíření v Kristově lásce, jakkoli církev má být ochotná strpět pronásledování a její údy pro víru dokonce smrt.

Celou knihu na závěr doplňuje chronologická tabulka událostí let 1402–1735, několik současných ilustračních fotografií bez valné hodnoty a bibliografie, která může s užitkem sloužit dalším anglicky mluvícím zájemcům o dějiny Jednoty; že tomu tak je, svědčí její užití v dnešním prostoru Teologického semináře Moravských bratří v pensylvánském městě Bethlehem.

Jakkoli Atwoodova kniha není schopna suplovat dosud postrádaný syntetický souhrn bratrského bohosloví, přesto ji lze označit za obsahově, metodicky i bibliograficky povedenou práci, určenou ovšem především anglickému čtenáři, který má o teologii Jednoty a české reformace

studijní zájem. Mnohé chyby, nepřesnosti a špatné formulace lze přičíst na vrub použité literatury, kterou měl autor kvůli svému jazykovému vybavení k dispozici. Přesto Atwoodova snaha inovovat starší a vlastně již klasické bádání zohledněním novějších prací, a nedopustit se tak omylů zásadních stojí za ocenění. Místy kniha sice sklouzává k idealizaci učení staré Jednoty, s ohledem na kontext jejího vzniku pochopitelnou, přesto nezjednodušuje a čtenář se nesetká se skokovou a bohužel často tradiční interpretací v duchu ideového řetězce, spojeného se jmény Husa, Chelčického, Blahoslava a Komenského.

Českému čtenáři, seznámenému alespoň s Říčanovou prací, Atwoodova kniha mnoho nových informací nepřinese. Jistě ho zaujme přístup autora, který důležité mezníky bratrské teologie aktualizoval a volbou „věcí podstatných, služebných a případných“ v celkovém přehledu učení Jednoty dal najevo vlastní teologickou orientaci. Může ho také fascinovat odvaha, se kterou autor podal syntézu bratrské teologie v čase, kdy domácí bádání, o[c]hromené nezpracovaným množstvím hlavně českých, latinských a německých pramenů, uhýbá před stejným úkolem již téměř dvě staletí, a omezuje se tak stále znovu na dílčí sondy. A konečně nalezne jisté potěšení při představě, že americké bádání Moravských bratří znovu upozorňuje na své kořeny, k nimž se hlásí a kterými je fascinováno. Hledá-li český čtenář, ať již teolog či historik, více, bude pravděpodobně zklamán. Kniha není primárně určena českému publiku, její roli a budoucí význam lze pochopit jedině v kontextu americké církve Moravských bratří, kteří se ke staré Jednotě dodnes hlásí a její dědictví se snaží zpřítomňovat.

OTA HALAMA

DĚJINY UMĚNÍ

Mario FEUERBACH,
*Das Zisterzienserkloster Ossegg.
Baugeschichte und Baugestalt von der
Gründung 1196 bis in das Jahr 1691,*
Bernardus-Verlag, Aachen 2009

326 s., ISBN 978-3-8107-9306-5

Publikace Maria Feuerbacha, mapující architekturu a sochařství kláštera Osek do začátku rozsáhlé barokizace objektu na konci 17. století, je přepracovanou verzí disertace obhájené roku 2008 v Heidelbergu. Práce je rozdělena do osmi tematických oddílů. Úvodní část přináší zejména stručné vylíčení dějin kláštera i stavu bádání a obeznámení s použitými písemnými i vizuálními prameny. Mezi nimi dominuje deník oseckého opata Scipia, vedený v letech 1650–1680, a čtyři veduty z roku 1691 zobrazující klášterní areál ještě před jeho barokními úpravami. Na začátku kapitoly věnované dějinám kláštera se Feuerbach zabývá, vzhledem k tématu snad až příliš zešířena, problematikou německého osídlení v dané oblasti. Následně pak rozebírá okolnosti založení oseckého opatství včetně počátečního působení cisterciáků v Mašřově. Za čistě doplňkové lze považovat texty k topografii, ke jménu „Osek/Ossegg“ či k místnímu „tisíciletému dubu“.

Již od svého založení roku 1196 až do roku 1340 se oseckí cisterciáci těšili podpoře knížat, králů, biskupů i papeže a během prvních desetiletí svého působení i vytvořili bohatou hospodářskou strukturu. Feuerbach připomíná významnou etapu kolem roku 1330, znamenající rovněž ukončení IV. středověké fáze klášterní výstavby. Poté následovalo období stagnace trvající prakticky do husitských nepokojů, během nichž došlo k vydrancování kláštera. Autor dochází k závěru, že k útoku husitů na klášter došlo jak roku 1421, tak i roku 1429. Bohužel ani jemu se nepodařilo zjistit, do jaké míry byl klášterní komplex poškozen. Fáze nového rozkvětu nastala zřejmě ke konci 15. století, kdy začíná Feuerbachem na několika místech vcelku přesvědčivě doložená V. stavební fáze, zahrnující vedle různých přestavěb i vybudování kaple Panny Marie v kapitulní síni. Autor se samozřejmě věnuje i novodobým dějinám kláštera, především rozpadu klášterní komunity včetně velkého požáru kostela (1580–1650), opětovné výstavbě za opata Scipia (1650–1691) a konečně barokní přestavbě za opata Littweriga a jeho nástupců (1691–1756).